

УДК 721.11 : 725.3

Т. О. Проляка

к. арх., доцент

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

ІНФОРМАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА КУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В АРХІТЕКТУРІ ОБ'ЄКТІВ РЕЙКОВОГО ТРАНСПОРТУ

Анотація: в статті розглядається ефективність прийомів культурного відображення в створенні інформаційно-насичених художніх образів в архітектурі об'єктів рейкового транспорту (на прикладі надземних станцій міського рейкового транспорту). Теоретично обґрунтовано інформативний та композиційно-художній потенціал архітектурної форми об'єктів дослідження. Проаналізовані історико-культурні ознаки в архітектурі реалізованих об'єктів. Встановлений вплив художньо-виразних станцій на загальний візуальний імідж міста.

Ключові слова: культурне відображення в архітектурі, інформативність архітектурної форми, об'єкти рейкового транспорту, візуальний імідж міста.

Актуальність і постановка проблеми. Питання, пов'язані із культурною ідентичністю в усіх її проявах, в сучасних умовах глобалізації та переоцінки національно-культурної самоідентифікації набули особливого значення. Однією з найвагоміших сфер прояву культурних цінностей була і є архітектура. Як могутні носії інформації, яка доступна кожному, архітектурні форми будівель і споруд різної типології несуть на собі відповідальність за емоційний вплив при їх сприйнятті людиною.

Питанням виразності архітектурної форми займалися багато вчених ще з давніх часів. В ХХ ст. серед видатних дослідників композиційної структури форми, пропорцій, семіотики, інформативності форми та її сприйняття можна назвати О. Раппапорта, Б. Бархіна, О. Тіца, В. Глазичева, І. Араухо, А. Іконнікова, Д. Швидковського, І. Страутманіса, Р. Арнхейма, Дж. Гібсона, Ю. Божко та багато інших. З вітчизняних вчених, які в останні роки займаються дослідженням інформаційної структури форми, відео-екологією архітектурного середовища, можна виділити О.О. Фоменко та С.Г. Чечельницького. В [1, 2, 3, 4, 5 та ін.] підкреслюється значення інформаційної взаємодії між архітектурними формами та зовнішнім середовищем, формою та її елементами. Це дає підставу вважати інформативну роль архітектурних об'єктів інтегральною, тобто тією, що потенційно закладена в кожний елемент архітектурного середовища і об'єднує ці елементи в єдину систему.

Таким чином, при розгляді інформативних якостей архітектури, мова повинна йти не тільки про видатні громадські споруди. В даному дослідженні розглядаються інформативні та композиційно-художні якості архітектурного середовища відносно невеликих пасажирських об'єктів на прикладі надземних станцій міського рейкового транспорту (міська електричка, метрополітен, легко рейковий транспорт, монорейка).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є виявлення ознак культурної ідентичності в об'єктах міського рейкового транспорту (МРТ) та встановлення їх реальної та потенційної інформативності. Для цього необхідно вирішити наступні задачі: розкрити інформативні та композиційно-художні передумови формування архітектурного середовища надземних станцій МРТ, виявити інформативний потенціал об'єктів дослідження, на прикладі реалізованих об'єктів проаналізувати ознаки культурної ідентичності в художньому образі надземних станцій МРТ.

Результати дослідження. Урбанізований простір міста є простором різних комунікаційних потоків, а проблеми його ефективної організації вважаються актуальними. В [2, С.55] багатокомпонентна інформаційна система міського середовища визначена як управління між функціональним процесом, простором і людиною. В архітектурній теорії рішенням інформативної задачі вважається ієрархічність, узгодженість засобів інформації в екстер'єрі об'єкту та розкриття естетичної цінності архітектурного об'єкту через інформативність його форми. Отже, враховуючи [2, С.43], можна сказати, що функціонально - планувальна та естетична цілісність міста залежить від організації інформації в ньому. Враховуючи зв'язки всіх елементів міського середовища, що несуть інформацію, надземні станції МРТ через свою приналежність до транспорту мають велику вагу.

Відомо, саме об'єкти на шляхах формують первинне враження про місто. До того ж, знайомство з системою МРТ, початок створення образу-стереотипу, починається не з комплексної оцінки переваг функціональності системи, а з перших емоцій, першого суб'єктивного враження від зовнішньої організації нових об'єктів, їх узгодженості зі звичними елементами міського середовища.

Найестетичніші підземні станції визнані в метрополітені Праги, Брюсселю, Москви, Торонто, Мюнхена, Стокгольму, Лос-Анджелесу, Вашингтону, Лондону, Сінгапуру [6]. Цікавість викликають деякі підземні пасажирські об'єкти Санкт-Петербурга, Києва, Харкова, Казані, Ташкенту, Лісабону, Ліону, Мадриду, Мінську, Більбао, Берліну, Бухаресту, Монреалу, Гаосюну, Відню, Неаполю, Афін, Пхеньяну, Ганноверу, Гамбургу, Ріо-де-Жанейро, Тегерану, Шанхаю, Тулузи, Валенсії; надземні і підземні пасажирські об'єкти Сантьяго, Ліллю, надземні Вупперталю, Ванкуверу, Генуї та ін. [7]. Достатньо невеликий

перелік художньо-виразних ліній метрополітену, ЛРТ і монорейки (менше однієї третини всіх систем) робить міста їх розміщення виключними, відомими. Можна зробити висновок, що транспортна система здатна позитивно працювати на візуальний імідж самого міста. Також, приведені приклади художньо-виразних станцій свідчать про те, що транспортна архітектура може і має стати провідником культури до суспільства, особливо через такі об'єкти, з якими тисячі людей різних верств населення стикаються щоденно.

На основі інтерпретації понять з рекламного дизайну та маркетингу імідж міста в [8, С.62] визначений як відображення рівня розвитку суспільства в різних аспектах, він визначається взаємодією складно-диференційованих соціальних, політичних, економічних, екологічних та інших галузей життєдіяльності міста. Імідж створює стійку асоціацію стосовно всіх цих аспектів і впливає на ставлення до тих сфер, які навіть не були безпосередньо відображені при формуванні асоціацій. Тоді візуальний імідж міста – імідж, що формується завдяки зоровому сприйняттю, направлений на формування позитивних асоціацій, ознак упізнання міста і його елементів; включає поняття художнього образу архітектурних об'єктів; відображення потреб, вимог і прагнень суспільства, які свідчать про менталітетні особливості та техніко-економічну спроможність міста (країни) [8, С.57, 62]. В якості прикладів можна згадати системи МРТ, які стали «візитними картками» своїх міст: в Вупперталі - монорейка, в Дубаї - метрополітен, в Сіетлі – монорейка (рис.1.).

Таким чином, можна визнати важливу не тільки функціональну, а й естетичну роль надземних пасажирських об'єктів МРТ в життєдіяльності міського суб'єкту.

Прийоми культурного відображення підтримують регіональний напрямок пошуку нових стилів. Тому до проблеми створення нових стилів можна віднести проблеми регіональної ідентифікації. Так, в [9, 10] та інших трудах автора підкреслюється необхідність врахування особливостей регіону в створенні образності архітектурних об'єктів різної типології. Це й історичні, і природо-кліматичні, і господарчо-функціональні фактори розвитку архітектури та містобудування регіону. Такий регіональний підхід вимагає спеціального дослідження культурно-символічних властивостей надземних станцій МРТ, їх здатності відображати певні етапи історичного, науково-технічного, ідеологічного та культурного розвитку суспільства і середовища його життєдіяльності.

Таким чином, використання культурних особливостей при формуванні образності архітектурного середовища нових об'єктів є відповідальним і ефективним прийомом. У зв'язку з цим були виявлені приклади відображення

історико-культурних особливостей в архітектурному образі надземних станцій МРТ. Деякі з них представлені на рис. 2.

Так, історичні надземні станції захищені законодавством, вони уособлюють культурне відображення цілої технічної епохи. Наприклад, багато станцій нью-йоркського метрополітену (в тому числі, надземних), занесено до Національного реєстру історичних місць (National Register of Historic Places). Серед них Prospect Avenue IRT Subway St. та Pelham Parkway Subway St. (Бронкс, Нью-Йорк). Але слід зауважити, що не тільки історичні станції володіють властивістю відображати спадкоємність художніх образів. В рішеннях сучасних станцій також помітний зв'язок із історико-культурними коренями регіону.

Висновки. Можна виділити важливу функцію надземних станцій МРТ - активну роль в процесі візуальної комунікації. Особливість функціонування об'єктів лінії МРТ – це функціональна єдність, нерозривна система.

Рис. 2. Відображення історико-культурних особливостей в архітектурному образі надземних пасажирських об'єктів міського рейкового транспорту

Виходячи з цього, надземні станції МРТ можуть вважатися ефективними архітектурно-просторовими орієнтирами в візуально-інформаційному просторі міста, якщо їх система працює як композиційний каркас для створення організованої, логічної і упізнаної мережі знакових акцентів. Надземні станції самі мають стати інформативними знаками, змістовними одиницями міського середовища. Враховуючи це, можна визначити такий потенціал надземних станцій МРТ, як створення системи орієнтирів.

Також потенційною, недостатньо розкритою функцією об'єктів МРТ можна назвати створення емоційно-активного середовища, яке викликає зацікавленість у користувачів середовищем, формування стійких позитивних асоціацій, інформаційно-насичених та значущих художніх образів. Позитивні результати образів, побудованих на основі культурних інтерпретацій, були виявлені в результаті аналізу реальних надземних станцій та цілих ліній МРТ.

Комунікативний потенціал надземних станцій МРТ обґрунтовує композиційно-художні можливості МРТ та їх об'єктів, їх використання для впливу на загальний візуальний імідж міста.

У зв'язку з цим, можна констатувати значний художньо-образний потенціал архітектурного середовища надземних станцій МРТ, в тому числі у формуванні культурної ідентичності міста.

Список літератури:

1. Ахмедова Л. С. Особенности трансформации визуального информационно-коммуникативного поля города [Текст]: Автореф. дис. ... канд. архитектуры: 18.00.01 / Ахмедова Лаура Сергеевна; Самарский государственный архитектурно-строительный университет. – Нижний Новгород, 2009. – 25 с.
2. Костенко А. Я. Средства информации в архитектуре [Текст] / А. Я. Костенко. – К.: «Будівельник», 1984. – 112 с.
3. Страутманус И. А. Информативно-эмоциональный потенциал архитектуры [Текст] / И. А. Страутманус. – М.: Стройиздат, 1978. – 119 с.
4. Фоменко О. О. Інформаційна структура архітектурної форми [Текст]: Дис. ... док. архітектури: 18.00.01 / Оксана Олексіївна Фоменко; Харьковський державний технічний університет будівництва і архітектури. – Х., 2002. – 410 с.
5. Чечельницкий С. Г. Методи інформаційного аналізу морфології міського середовища (на прикладі міста Харкова) [Текст]: Дис. ... канд. архітектури: 18.00.01 / Чечельницкий С. Г.; Харьковський державний технічний університет будівництва і архітектури. – Х., 2006. – 263 с.
6. Ten great places to stop for subway art [Electronic resource]: Usa today. – Mode of access: http://www.usatoday.com/travel/destinations/10great/2004-09-02-subways_x.htm - Title from screen. - Updated 09.02.2004.

7. Metro Arts and Architecture (A guide to the fifty most beautiful subway systems in the world) [Electronic resource]: Metrobits.org. - Mode of access: <http://micro.com/metro/metroart.html> - Title from screen.
8. Проляка Т.О. Принципи формування архітектурного середовища надземних пасажирських об'єктів міського рейкового транспорту: Дис. ... канд. архітектури: 18.00.01 / Тетяна Олександрівна Проляка; ДонНАБА. – Макіївка, 2013. – 230 с.
9. Гайворонский Е. А. Методика композиционно-художественного моделирования образа архитектурных объектов [Текст] / Е. А. Гайворонский // Проблемы містобудування і архітектури: сб. научн. тр. ДонНАСА. - Макеевка, 2006. - вып. 2008-6(74). - С. 17-20.
10. Гайворонский Е. А. Результаты анализа опыта композиционно-художественного решения объектов, отражающих особенности украинской национальной культуры на территории Донбасса [Текст] / Е. А. Гайворонский, Н. П. Гайворонская // Проблемы містобудування і архітектури: сб. научн. тр. ДонНАСА. - Макеевка, 2006. - вып. 2008-6(74). – С. 28-33.

Аннотация

В статье рассматривается эффективность приемов культурного отражения в создании информационно-насыщенных художественных образов в архитектуре объектов рельсового транспорта (на примере надземных станций городского рельсового транспорта). Теоретически обоснован информативный и композиционно-художественный потенциал архитектурной формы объектов исследования. Проанализированы историко-культурные черты в архитектуре реализованных объектов. Установлено влияние художественно-выразительных станций на общий визуальный имидж города.

Ключевые слова: культурное отражение в архитектуре, информативность архитектурной формы, объекты рельсового транспорта, визуальный имидж города.

Summary

The effectiveness of methods of cultural reflection in the creation of information-rich artistic architectural images of rail transport objects is considered in the article (for example, overground urban rail stations). Informative and compositional-artistic potential of architectural form of study objects is theoretically proved. Historical and cultural features of the architecture realized objects are analyzed. The influence of the expressive artistic stations on the overall visual image of the city is identified.

Keywords: cultural reflected in the architecture, informative architectural form, rail transport objects, a visual image of the city.